

הקשר בין צום גדליה – לעשרת ימי תשובה

מה מקומה של האבלות על החורבן בדיוק באמצע המערכת של עשרת ימי תשובה? מה פתאום, במיניה וביה, באותן סליחות, בעין אחת לדמוע מהתרגשות ש"את ה' בהמצאו לדרשו קדמתי", ובשניה לבכות על גלותם של ישראל, ש"וחינם נמכרה לצמיתות אין גואל" (סליחות לצום גדליה) ועל חורבן ביתנו, שחרב אריאל, ו"השליך משמים ארץ תפארת ישראל" (שם)?

מדוע מיד לאחר ראש השנה מגיע האבלות של צום גדליה, זה לא רק בעשרת ימי תשובה אלא סמוך ממש לר"ה?

כדי להבין את הדברים, נתבונן היטב על מה אנו אבלים בצום גדליה:

ארבעה מיני פורענות

ארבעת הצומות אינם רק ארבעה ימים שבהם אירע פורענות לישראל, ואם היה עוד פורענות היו חמשה צומות, אלא ארבעה ימים אלו מסמלים את כל סוגי הצרות שיש לעם ישראל בגלות, וכל צרה נוספת שתהיה תיכלל בתוך ארבעת אלו, ולכן אין צורך לקבוע יום נוסף לשואה וכד', שכן הכול כלול בתוך ארבעת ימים אלו.

ואלו הם סוגי הצרות שיש לעם ישראל:

א. התנכלות העמים – הלכה בידוע, שעשיו שונא ליעקב. היום המסמל: עשרה בטבת. היום שבו מתחילה התנכלות העמים לעם ישראל.

ב. אובדן השלטון היהודי – שלטון יהודי על עם ישראל הוא חלק חשוב ביותר בקיומו של עם ישראל על ארצו (וכידוע זה נקרא ערי יהודה בחורבן). היום המסמל: י"ז בתמוז – היום שבו עם ישראל מאבד את שלטונו על ירושלים.

ג. חורבן המקדש הרוחני – עיקר החורבן הוא שאין לנו השראת השכינה וקרבת האלהים. היום המסמל: ט' באב, אז נחרב המקדש.

ד. גלות מארץ ישראל – עם ישראל לא בארצו, זה בן המלך שגורש מבית אביו, כדברי דוד (שמואל א פרק כו, יט) "כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבד אלהים אחרים". מלבי"ם – "שאהיה בח"ל תחת צל השרים העליונים רחוק מהשגחת ה' הדבקה בארץ הקדושה". היום המסמל: ג' בתשרי שכן אין האבלות רק על מות הצדיק, אלא שמחמת זה כל הנותרים בארץ (כולל ירמיה הנביא) ירדו למצרים, ונשארה הארץ ריקה ושוממה. כי "ע"י שנהרג גלו כולם" (מ"ב תקמט ס"ק ב).

ע"ן על כל זה באריכות נפלאה בספרו של הרב גרוזמן על המועדים עמוד 279.

לכאורה ניתן היה לשאול מדוע בימינו שאנו בארץ ישראל צריך להתאבל בצום גדליה? אבל לצערנו הרב יש הרבה על מה להתאבל, שכן רוב עם ישראל עדין אינו נמצא בארצו, היום זה יותר גרוע מכל הגלות, המחנתרת חתורה, הקב"ה הכין הכול ורוב עם ישראל מעדיף לשבת מחוץ לבית ה' - על זה היה דווה לבנו.

לאחר שלמדנו על מה מתאבלים בצום גדליה - נתבונן ונראה אך זה מתחבר באופן נפלא למצוות התשובה:

היכן התשובה

בפרשת נצבים, בפרק ל' פסוקים א' - י', מופיעה "פרשיית התשובה":

(א) וְהָיָה כִּי יָבֹאוּ עֲלֵיךְ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנֶיךָ וְהִשְׁבַּתְּ אֶל לְבָבְךָ בְּכָל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִדִּיחְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה: (ב) וְשָׁבַתְּ עַד ה' אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעַתְּ בְּקוֹלִי...

מיד לאחר מכן מופיע בפרשייה זו הגאולה:

(ג) וְשָׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ וְרַחֲמֶךָ וְשָׁב וְקִבְּצָךְ מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר הִפְצַרְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה:...

וידועה השאלה: כיצד התחילה הגאולה בדורנו, הרי לא ראינו תשובה של עם ישראל, והתורה אמרה שרק לאחר תשובה מגיעה הגאולה?

וכך נפסק להלכה ברמב"ם (תשובה פרק ז הלכה ה): כל הנביאים כולן צוו על התשובה ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה, וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין, שנאמר 'והיה כי יבאו עליך כל הדברים וגו' ושבת עד ה' א-להיך ושב ה' א-להיך" וגו'.

התשובה של ראש השנה

עשרת ימי תשובה - מושג כל כך מוכר, וכל כך לא ברור. כיצד יש לנו עשרה ימים של תשובה, הרי בראש השנה אסור להזכיר עונות, לא אומרים וידוי, כיצד ניתן לעשות תשובה בראש השנה? איזו תשובה זו ללא דרכי התשובה, במיוחד בזמן תקיעת שופר, שאומר הרמב"ם – 'רמז יש בו - עורו ישנים משנתכם... וחזרו בתשובה', איך חוזרים בתשובה בראש השנה?

אנו רגילים לחזרה בתשובה הרגילה, תשובה על החטא עם גדרי התשובה המובאים ברמב"ם, אך צריכים אנו לדעת, כי יש חזרה בתשובה נוספת, **תשובה אל ה'**, כפשוטה של המילה תשובה, לשוב, להיותו שב למקור ממנו נוצר, לחזור ולאחזר את אבא שבשמים, שממנו הגענו ואילו נשוב. וכך משמע בפסוק **כי תשמע בקול ה' א-להיך לשמר מצותיו וחקתיו ופיתוהו בנספח התורה הזה כי תשוב אל ה' א-להיך בכל לבבך ובכל נפשך**. כיון שאמר 'כי תשמע בקול ה'', מהו שנוסף 'כי תשוב אל ה'', ללמדך כי שתי תשובות הן - תשובה על המעשים, ותשובת הלבבות לאחזר את ה'.

תשובה זו היא התשובה של ראש השנה, להתרומם מעל ההסתר שעל העולם, ולראות את טובו ואהבתו של הבורא, להיות מאלה שנאמר עליהם "אשרי העם יודעי תרועה" (תהלים צה ב). מסביר בעל העיקרים: "רוצה לומר יודעים להודות לך, כי תרועה כמו בזמירות נריע לו, והעם הזה הם ראויים שיהלכון באור פניך, כלומר שימשך להם החסד והאמת הנמשכים מאור פניך כמו שאמרנו, לפי שהם יגילו בשמך כל היום וירומו בצדקתך ויתהללו בשם קדשך וידו כי אתה סבת הצלחתם".

זוהי מצוות היום של ר"ה - הכתרת המלך - הנובעת מתוך אהבה אליו וההרגשה שאין לנו מלך טוב אלא אתה, היא התשובה אל ה' – זוהי התשובה של ר"ה. לאחר מכן בעשרת ימי תשובה, תהיה לנו מצווה לשוב מהחטאים, אבל בר"ה המצווה היא **לשוב ולהרגיש את אהבתו של הבורא**.

התשובה לארץ ישראל

תלמידו של הפלא יועץ, ר' יהודה אלקלעי, כתב עוד שנים רבות לפני שיבת ציון את התירוץ לשאלה היכן עם ישראל חוזר בתשובה לפני הגאולה, וכך כתב: "תדע לך, שתיבת 'תשובה' הוראתה הראשונה היא שישבו האדם אל המקום אשר יצא משם, כמו ותשבבתו הרמתה כי שם ביתו (שמאל א ז יז), ורז"ל על דרך השאלה הניחו את השם הזה לשב מחטאו, שהיה נראה ונדחה וחוזר ונראה.. והתשובה הכללית היא שישבו אל הארץ אשר יצאנו משם כי היא בית חיינו".

באור חדש מבאר הוא בפסוקי התורה, כי התשובה עליה מדברת התורה בתחילת פרשת התשובה כוונתה **שעם ישראל רוצים וחפצים בארצם, רוצים לשוב אל הארץ, אל ה' א-להינו, לארץ נחלת אבותינו**, כי הדר בחו"ל דומה כמי שאין לו א-לוה... לשוב אל הארץ אשר יצאנו משם כי היא בית חיינו.

לשוב אל ה' - להיות קרוב אל ה', ואני קרבת א-להים לי טוב, יש בה ב' דרכים: א. להיות קרוב ברגשות. ב. להיות קרוב במציאות. כאשר אוהבים את ה', קרובים ברגשות, כאשר באים לארץ ישראל, גם אם עדיין לא כולם מקימים את רצון ה', הרי שעצם זה שאנו נמצאים בביתו של ה' יתברך - בכך אנחנו קרובים פיזית, ולכן זה נקרא 'תשובה' - לשוב אל ה'.

בדיוק כמו שתשובה מהחטא זה "יבין לבבו כי רע ומר עוזבו את ה'" ושהיה "משוקץ ומרוחק ותועבה", ולשוב אליו פרושו להיות "אהוב ונחמד וקרוב וידיד, ומודבק בשכינה", שעליו נאמר "ומל ה' א-להיך את לבבך ואת לבב זרעך", כך בהכרח יש לומר, שבתשובה מהגלות, יבין לבבו שהגלות היא דבר רע ומר שעזב את ארץ ה' כי זה רע, וזה גם מר עבור יהודי להיות בלי אבא שלו, והוא "מרוחק מה' ומשוקץ", וכן אנו אומרים בסליחות של שני וחמישי - "ושקצונו כטומאת הנידה". ואילו לשוב אליו מהגלות משמעו "תוכו רצוף אהבה", "וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם", "ואנחנו על אדמה טהורה".

הרחבתי בזה הרבה מאוד בחוברת 'לכו נרננה'. ניתן להשיג בכל הארץ – לפרטים: 055-6785647

ראשית התשובה

בכוונה קבעו לנו חז"ל לצום על הריחוק מארץ ישראל בעשרת ימי תשובה, שכן כל תהליך התשובה של הציבור יתחיל רק כאשר עם ישראל ישתוקק וישוב לארצו. היחיד יכול לעשות תשובה כבר בגלות, אבל עם ישראל יחזור בתשובה רק כאשר הם יעלו לארץ ישראל כמו שכותבת התורה (דברים פרק ל, ה-ו):

וְהִבִּיאֶךָ ה' אֱלֹהֶיךָ אֶל האָרֶץ אֲשֶׁר יְרָשׁוּ אֲבֹתֶיךָ וִירְשֶׁתָּהּ וְהִיטְבָּךָ וְהִרְבָּךָ מְאֹד מְאֹד. וּמֵל ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת לִבְךָ וְאֶת לִבְבֶּךָ לְבָב זָרְעֶךָ לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְךָ וּבְכָל נַפְשֶׁךָ לְמַעַן סִיּוּךָ.

רק לאחר ששבים לארץ ישראל, זוכים למילת הלב, רק בארץ ישראל עם ישראל זוכה לחזור בתשובה, לכן ביום הראשון של ימי התשובה שלאחר ר"ה אנו אבלים כך על שעם ישראל בגלות, שכן זה הדבר העיקרי המונע את התשובה של עם ישראל לאבינו שבשמים.

התשובה והשיבה לארץ ישראל היא התשובה הראשונית, והיא גם תביא את התשובה לאהבת ה'.

יהי רצון שנזכה בקרוב שישבו כל עם ישראל לארצם ואז נזכה במהרה גם לשוב לאבינו שבשמים.

חלק ממאמר זה בנוי על מאמרו של הרב אבא שלמה גולדברג משנה שעברה.